

maakt; de gezanten van de stad Rome wierpen zich voor den overwinnaar in het stof, om een vernederenden vrede af te smeeken, en slechts één jaar later, op het hoogtepunt van zijn macht, werd Attila door de onzichtbare hand des Heeren neergestooten in het rijk der dooden.

De duistere bijzonderheden, waaronder de Koning stierf, zijn nooit opgehelderd; in een gouden kist werd zijn lijk tentoongesteld, en het geweldige rijk, dat door zijn krijgskundig genie, zijn onwankelbare geestkracht en zijn gloeiende roemzucht was bijeengehouden, ging uiteen als het dwarrelend gebladerte in den herfst.

Geheimzinnig was de komst der Hunnen geweest, en even geheimzinnig verdwenen zij. Gelijk zij gekomen waren, niemand wist vanwaar — zoo gingen zij, en niemand wist waarheen.

Het spoor van hun grooten koning is geheel verloren; hij rust in een onbekend graf — daar ergens in de eene of andere wildernis van het Oosten. Zoo is ook het spoor der Hunnen verloren gegaan. Maar zij hadden hun bijzondere zending in de wereldgeschiedenis vervuld, en den stoot gegeven tot die groote opschuiving der volken, die als de groote volksverhuizing in de wereldgeschiedenis geboekt staat.

L. P.

DE SPREKENDE STEENEN.

I.

„De tijden van het verleden,” zegt Goethe in Faust, „zijn ons een boek met zeven zegelen.”

Is dit woord in 't algemeen waar, inzonderheid en soms pijnlijk is en wordt die waarheid gevoeld in betrekking tot de landen van het Oosten, „de Bijbellanden,” gelijk de Engelschen ze noemen, Babel, Assyrië, Kanaän, Egypte, e. a.

Deze landen toch hebben niet alleen een veel langer geschiedenis, een veel hooger oudheid dan de Westersche, maar ook staat die geschiedenis rechtstreeks of zijdelings in verband met de hoogste belangen der menschheid. De Godsopenbaring, welke wij in den Bijbel bezitten, is vandaar oorspronkelijk, brengt ons voortdurend met de landen en volken van 't Oosten in aanraking, en wordt op vele punten beter verstaan, naarmate men het Oosten, zijn geschiedenis en oude toestanden beter kent. Daar is de wieg des menschedoms. Van Babel aan den Euphraat zijn de volken uitgegaan om de aarde te vervullen. Kunsten en wetenschappen zijn onder de volken van dat Oosten het eerst beoefend en tot zekere volkomenheid gebracht. Elke wereldgodsdienst, ware of valsche, vindt in dat Oosten of in zijn achterland zijn oorsprong.

Alleszins begrijpelijk dus, dat eeuwenlang is getracht in de duisternis van het aloude Oosten licht te ontsteken. In de duisternis, zeggen we. Want de volken, die er oudtijds woonden en de wereld beheerschten, zijn lang vergaan. Hun plaats kent hen niet meer. Israël is uit zijn land verdreven. De huidige volken van het Oosten, de beheerschers, zijn vreemdelingen, en de lieden, die het schaars bevolkte land bewonen, hebben voor de beschaving, noch voor den gang der geschiedenis, dusver eenige be teekenis. Heel het gelaat des lands is veranderd. De reusachtige wereldsteden, als Ninevé en Babylon, zijn tot puin geworden of onder puin begraven, de kanalen verdroogd. Voor Palestina geldt nog ten deele het Oostersch spreekwoord: Waar de Turk zijn voet zet, verderft het land voor honderd jaar. Oud-Egypte was eeuwenlang een geheimzinnig raadsel voor heel de wereld.

De groote moeilijkheid om dit raadsel op te lossen ontstond hieruit, dat men geen geschriften of berichten bezat, afkomstig van de verdwenen volken zelf, en daarbij, het land, als gezegd, was geheel van voorkomen veranderd, terwijl het doen van nasporingen oudtijds op bijna onoverkomelijke bezwaren stuitte. Wel bezat men over Egypte, Babel, enz. berichten van schrijvers uit de oudheid, maar dat waren Westerlingen, Grieken b.v., die het ook veelal bij over-

levering hadden. Al zijn hun mededeelingen ook later op menig punt juist gebleken, ze waren in elk geval hoogst onvolledig. Over de geschiedenis verspreidden ze weinig betrouwbaar licht. Zoo bleef veel, heel veel duister. Wel had men in den Bijbel een geheel betrouwbaar, onwaardeerbare bron van kennis, maar de Bijbel is geen leerboek voor oudheidkunde en algemeene geschiedenis. Hij roept deze slechts aan, in zoover ze dienstbaar zijn tot zijn doel, Godsopenbaring te wezen.

Zoo bleef dan het verleden van het Oosten voor de latere wereld een gesloten boek tot de negentiende eeuw toe.

Het eerst kwam hierin verandering door de ontdekkingen van den geleerde Champollion, welke Napoleon op zijn tocht naar Egypte vergezeld. (Men denke slechts aan den steen van Rosette en de ontcijfering der hieroglyphen.) In de eerste helft der negentiende eeuw volgden de opgravingen en vondsen, door den Franschman Botta en den Engelschman Layard, in de landen van Euphraat en Tigris gedaan, waarbij, om zoo te spreken, heel het oude Ninevé weer aan het licht kwam, o.a. de zoogenaamde bibliotheek van Assurbanipal. De ontdekkingen, door genoemde en andere Europeërs gedaan, leidden o.a. in het buitenland tot de stichting van vereenigingen, die zich bepaald het onderzoek van het Oosten ten doel stellen. Bekend is het Britsche genootschap tot onderzoek van Palestina, dat voor eenige jaren een reis naar het Heilige land liet doen, die voor de aardrijkskundige kennis van hoog gewicht is. Daarbij werd in den loop der negentiende eeuw de gemeenschap met het Oosten steeds meer vergemakkelijkt, zoodat het nu reeds van hieruit in een week bereikbaar is, waarvoor vroeger wel eens een jaar noodig was. Ook is het thans met de gelegenheid tot onderzoeken en de veiligheid daarbij oneindig beter dan vroeger.

Met begrijpelijke belangstelling nam heel de beschaafde wereld kennis van het ontdekte en gevondene, welk laatste ten deele de Europeesche museums ging vullen. Te Londen, Parijs, Berlijn, en ten onzent te Leiden, kan men zien, wat aan het licht is gebracht: zuilen, obeliskken, mummien, reusachtige beeldhouwwerken, beschreven cylinders, doorkisten, lijkbussen, wapenen, huisraad, gesneden steenen, sieraden, enz. Vooral merkwaardig zijn de gebakken tafeltjes van klei, bedekt met teekeningen en wigvormig schrift, waaruit men de toestanden en de geschiedenis van het oude Oosten leeren kennen, gelijk uit de papyrusbladen die van Egypte.

Voor al in de Christelijke wereld maakten de gedane ontdekkingen diepen indruk. En terwijl het ontdekkingswerk steeds wordt voortgezet, blijft bij velen, die gelooven, de levendige belangstelling bestaan, welke de ontraadseling van het Oosten ten volle verdient. Geen wonder trouwens. Want wat geschied is in het Oosten, en nog geschied door de wakkere onderzoekers, werpt soms een geheel nieuw en verrassend licht op de gebeurtenissen, in de Schrift vermeld, doet ons de toestanden beter begrijpen, de woorden veel beter verstaan. Daarbij is hetgeen dusver ontdekt werd, in de meeste gevallen en soms op verrassende wijze gebleken te staven en te bevestigen hetgeen de Schrift ons mededeelt, en door het ongelooft voor verdrinking wordt uitgekreten. Niet dat wij de Schrift aanvaarden op het gezag der oudheid, maar toch bevestigt deze ons wat wij eenmaal als waarheid erkend hebben.

En in Engeland en in Duitschland bestaan thans vereenigingen, die het Heilige land laten onderzoeken. Dit gaat met veel moeite en groote kosten gepaard, doch loont ook rijkelijk. Wie hun werk wil begrijpen, houde echter wel het volgende in 't oog:

De Kanaänietische bevolking, die door Jozua in Kanaän werd gevonden, was niet de oudste, maar had deze eeuwen vroeger ten onder gebracht of uitgeroeid, zoodat slechts enkelen, bijv. de Enakieten, overbleven. Op hun beurt werden de Kanaänieten overwonnen door de Israëlieten. (1450 j. v. Chr.) Deze laatsten bewoonden onder allerlei wisselingen voortaan het land tot 70 na Christus. Daarmee houdt de geschiedenis van Oud-Palestina op. De wisseling

van volken bracht telkens ook wijziging van zeden, levenswijze, staatsvorm en godsdienst.

Voorts is op te merken, dat van zeer vroege tijden af tot 600 vóór Christus, onophoudelijk over de landen aan de Middellandsche zee, o.a. Kanaän, strijd wordt gevoerd tusschen het machtige Egyptische rijk in Afrika en het andere groote wereldrijk Assyrië in Azië, waarvoor later Babel in de plaats treedt, al bestond ook dit reeds vroeg, en ging er groote invloed van uit. Nu eens overheerschte Egypte, dan weder Assyrië. De Schrift meldt ons bijv. hoe Juda onder Rehabeam door Egypte wordt overwonnen. Later zoekt Israël, door Assyrië bedreigd, steun bij dat zelfde Egypte. De laatste Egyptische koning, die zich nog in Kanaän kon doen gelden, is blijkens de Schrift Farao Necho. Hij wordt door Nebukadnezar verslagen en voortaan beheerscht Babel Palestina, nadat reeds eeuwen lang de Assyriërs er hun macht betoond hebben.

De ontdekkingen en opgravingen van onzen tijd dragen ontzaglijk veel bij, om al deze gebeurtenissen en veel wat in de Schrift wordt verhaald, te verduidelijken en in het helderst licht te stellen. Van de uitkomsten in 1907 tot 1909 verkregen door de Duitse vereeniging, zegt Prof. Sellin, die het ontdekkingswerk leidde, terecht:

„Alles, wat de Bijbel ons omtrent het gewone dagelijksche, het maatschappelijk en godsdienstig leven der Kanaänieten en Israëlieten meedeelt, wordt op de wel-sprekendste wijze door de opgravingen verduidelijkt.

„Wij verkrijgen vaste meeningen dáár, waar tot dusver slechts duistere voorstellingen heerschten. Wat wil het toch wel voor de wetenschap zeggen, wanneer wij bijv. de muren, welke eenmaal een Jozua bestormde, de huizen, waar Elisa uit- en inging, een plek, waarop de Kanaänieten hun menschenoffers brachten, rechtstreeks en onmiddellijk weder voor oogen hebben, als wij uit zijn eigen brieven lezen, welke nooden en zorgen het hart van een Kanaänietisch vorst hebben bewogen, doch ook op welke goden hij zijn vertrouwen stelde, enz.”

Volgens Prof. Sellin weten wij nu nauwkeurig, welke verschillende invloeden van beschaving op Palestina hebben gewerkt. Wij zien den Babylonischen invloed in den tijd der Kanaänieten uit het ontdekte archief van Taánach. Het toont, dat de vorsten des lands destijds steeds Babylonisch schrift gebruikten. Daarentegen had op den volksgodsdienst Egypte grootten invloed. Ook blijkt, wat niemand gedacht had, dat reeds vóór Salomo allerlei koopwaar van de Grieksche eilanden werd aangevoerd.

Voorts is duidelijk geworden uit de ontdekkingen, dat met het optreden van Israël, van 1200 vóór Christus af de Babylonische invloed bijna geheel verdwijnt. Hij wordt echter plotseling weer merkbaar nadat het rijk der tien stammen door Assyrië is veroverd, 722 vóór Christus. In de zaken wordt dan weer Babylonisch schrift gebruikt, getuigen drie leemen tafelen te Geser ontdekt. De Egyptische invloed duurt onafgebroken voort. Ook met Cyprus was levendige handel, zooals het vele prachtige Cyprische aardewerk bewijst. Met de vijfde eeuw wordt de Grieksche beschaving overheerschend.

Geschiedkundige inschriften zijn bijna nog niet ontdekt; alleen een kleine zegelsteen, die betrekking heeft op een knecht van Jerobeam. Toch kon men uit de opgravingen de geschiedenis des lands reeds vaststellen. In de verschillende lagen vinden we de aloude heerschers Babyloniërs, Egyptenaars en Filistijnen geteekend. Zeer duidelijk blijkt, hoe Israël eerst omstreeks 1000 onder David en Salomo volkomen meester werd. Want eerst dan vindt men in de nu ontgraven steden de eigenaardige burchten der Israëlieten.

Opmerkelijk is, hoe het verhaal omtrent Jericho en den vloek over den herbouwer is bevestigd. Het blijkt toch, dat de stad, nadat de leemen muren verwoest waren, 3 of 4 eeuwen bijna onbewoond was, wyl de laag, die overal elders tusschen 1800 en 900 werd gevonden, hier ontbreekt. Ook is, de prachtige woning gevonden van Hiel, die, naar de Schrift, den herbouw der stad als vestingstad, met het verlies zijner zonen boette.

Velerlei, dat is opgegraven, geeft licht over de afgoderij der Kanaänieten, maar ook over Israëls godsdienstigen toestand. Aanvankelijk was ook blijkbaar onder Israël nog veel heidensch. Doch eveneens met het jaar 1000 houdt dit op. Kruiken en schalen hebben geen kleurenpracht en beelden meer, de zegels toonen geen afgoden. Oogstoffers en het offeren van kinderen houden op. Te Jericho vond men bijzonder volledige overblijfselen uit de 9de tot de 7de eeuw. Een volledig huishouden als het ware, doch niets, dat met afgoderij in verband staat. De dienst van den eenen waren God heeft blijkbaar overwonnen! De hengsels der kruiken uit de 5de tot de 3de eeuw, te Jericho in menigte gevonden, vertoonen geen zinnebeelden, maar enkel den naam Jehova.

Vergelijkt nu de lezer hetgeen de professor hier meedeelt, met de Schrift, dan zal hij moeten toestemmen, dat de waarheid der laatste op treffende wijs wordt bevestigd, en dit verklaart en rechtvaardigt de belangstelling van zoo vele Christenen in deze dingen. Ook de stem der oudheid roept uit de puinen: Het Woord is de waarheid!

(Slot volgt.)

A. J. HOOGENBIRK.

Een oude hoofdstad van ons land.

II.

Mag ik u de geschiedenis van den Belgischen „opstand” eens vertellen, alsof ik een Belg was?

„Wij” hadden een schitterend verleden in de Middeleeuwen, een verleden van burgerdeugd en burgervrijheid, waarvan alom in onze schoone hoofdstad de gedenkteekenen nog aanwezig zijn. Sedert 1713 echter hadden anderen over ons lot beschikt. Wij hadden niet gevraagd om afscheiding van Spanje, maar de mogendheden, Holland vooraan, vonden goed, dat wij voortaan tot Oostenrijk zouden behooren. In 1789 meenden wij ons zelfstandig te kunnen maken, maar onze kracht was te klein, en Frankrijk, dat ons van Oostenrijk bevrijdde, annexeerde ons heel eenvoudig. Toen hoopten wij op den val van Napoleon. Doch nog kwam de vrijheid niet; wij werden vereenigd met Noord-Nederland, omdat Europa een voormuur tegen Frankrijk wilde vormen. Wij wenschten het niet. Wat gemeenschap was er tusschen ons, Katholieken, en het Protestantische Nederland? tusschen ons, landbouwers en nijveraars, en de handeldrijvende Hollanders? Doch ons werd niet gevraagd, wat wij wenschten; 't was besloten door het Weener Congres, en wat zouden wij beginnen tegen Europa!

Toen zijn wij de Grondwet gaan nalezen, die Willem I aan Nederland had gegeven, en die met het oog op de vereeniging een weinig gewijzigd was. Veel was daarin, dat ons niet aantond. De kamer van volksvertegenwoordigers bestond uit 55 leden; wij zouden daar 55 bij doen. Dat was niet eerlijk; ons land telde meer dan anderhalf maal zooveel inwoners als Nederland; als het goed verdeeld was, zouden wij van de 110 leden 68 moeten zenden. Voorts had de koning bijna onbeperkte macht; de ministers waren niet verantwoordelijk. En ten slotte: aan Protestanten en Katholieken werden, ook in ons land, gelijke rechten gegeven. Neen, die Grondwet beviel ons niet; onze Joyeuse Entrée van vroeger was heel wat meer in overeenstemming met negentiende-eeuwsche begrippen, en toen gevraagd werd aan onze notabelen, of wij de Grondwet goedkeurden, hebben wij die met 796 stemmen tegen 527 verworpen. „Zoodat ze aangenomen is,” zei Noord-Nederland, „want onze Staten-Generaal hebben allen voorgestemd, en bovendien zijn in België een deel van de notabelen thuis gebleven; die waren natuurlijk ook voor, want anders waren ze wel komen stemmen.”

Nu zullen wij niet zeggen, dat koning Willem niets voor ons land gedaan heeft; integendeel, hij had een open oog voor de volkswelvaart en bevorderde zeer onze industrie, maar daarvoor was heel wat geld noodig ook, en zoo kregen we een belasting op het geslacht en het gemaal, die ons sterk deed denken aan Alva's tienden penning, waartegen wij ons zoo krachtig hadden verzet. Maar erger vonden wij het, dat men ons verhollandischen wilde, wat de taal betrof; dat Hollanders werden voorgetrokken, zoodat ten slotte in 1830 onder zeven ministers maar één, onder 117 ambtenaren van binnenlandsche zaken maar elf, onder 102 van oorlog maar drie, onder 1575 infanterie-officieren maar 274

DE SPREKENDE STEENEN.

II. (SLOT.)

Is de oogst, door de ontdekkers van Palestina vergaard, dusver betrekkelijk niet groot, staat men daar pas aan het begin, geheel anders is het in de streken tusschen Euphraat en Tigris, het aloude Mesopotamië, Sinear, Haran, Assyrië en Babylonië.

Reeds drie eeuwen, zoo niet langer, is men daar bezig met ontgravingen, die onder voortreffelijke leiding geschieden. Hoe ontzaglijk veel er gevonden wordt, dat in de museums een plaats vindt, blijkt hieruit: Alleen wat in Engeland van de Assyrische letterkunde is uitgegeven, is reeds meer dan in heel een Bijbel staat. En dit was, reeds 25 jaar geleden, nog *geen honderd-duizendste* van al den voorraad. Over de vele gevonden voorwerpen spraken wij reeds. Ter plaatse zelf zijn allerlei paleizen en gebouwen blootgelegd. Het oude Ninevé, „de groote stad Gods van drie dagreizen," is weer toegankelijk.

Alle beschikbare plekken in huizen en tempels werden als 't ware door de Assyriërs met wigschrift of spijkerschrift gevuld, dat met een scherpe stift werd gegrift in de weeke klei, het leem der Schrift, die daarna gebakken werd. De roodachtig-gele aarden tafeltjes of scherven, thans zorgvuldig in watten bewaard, geven in beeld en schrift al wat wij weten willen omtrent het maatschappelijk en godsdienstig leven der oude volken. De koningen vermelden hun groote daden op obeliskken, cylindere, enz. De ontcijfering van het moeilijk schrift dankt men vooral aan den Duitschen geleerde Grotefend, die aanwijzingen vond te Persepolis in Perzië, gelijk aan die welke de steen van Rosette leverde. Een reuzentaak is hiermee verricht. Thans zijn doorlopend een aantal personen met de ontcijfering bezig. Vooral de Engelschman Smith heeft in dezen groote verdienste. En ook nu weer bleek, hoe het gevondene de waarheid van Gods Woord bevestigt. De inschriften dagteekenen van omstreeks 2000 vóór Christus.

Vooreerst vond men op deze steenen uit Abrams tijd een Scheppingsverhaal, dat het Bijbelsche zeer nabijkomt. Er worden zes scheppingsdagen vermeld; wat bij ons aan het slot van elken dag staat, staat hier vóór elke daad. De maand heeft vier weken en de zevende der dagen is een rustdag. De sterren worden beschouwd als in de Schrift. Zelfs kent een der oudste inschriften maar één God.

Ook de zondeval komt voor. Men ziet den god Bel, strijdend met den draak. Een steen vertoont twee menschengestalten bij een boom met vruchten, en achter de vrouw een slang. Een boom des levens komt veel voor, soms vermeld van een draaiend zwaard. Ook het Paradijs schijnt bekend.

Belangrijk is het zoogenaamde „Assyrische volks-epos." De held is Izdubar, d. i. Nimrod. Hij heet een geweldige jager, heerscht in Mesopotamië, en komt in aanraking met zekeren Hasissadra, den Babyloniënen Noach.

Het geheele verhaal, dat de tafelen geven van den Zondvloed, kan men vinden in het door mij vertaalde boekje „De Steenen van Assyrië," door Dr. Buddensieg. Het biedt treffende overeenkomst met het verhaal des Bijbels, en is als een naklank daarvan.

Om niet te uitvoerig te zijn, spreken we verder nog alleen over de Koningen van Israël en Juda. Hierbij zij opgemerkt, dat de lezer wél zal doen, zoo hij de moeite neemt de Schrift hier naast te leggen, en het een met het ander te vergelijken. Alleen dan heeft men er nut van.

De eerste koning der Israëlieten, dien de inschriften noemen, is Achab. (800 v. C.) Dit pleit al aanstonds voor de betrouwbaarheid des Bijbels. Immers volgens hem waren vóór 800 de rijken van het Westen van Afrika, o.a. Egypte, met Israël in aanraking, b.v. onder Salomo en Rehabeam. Met 800 begon de worsteling tusschen het Westen en het Oosten, die met de zegespraal van het laatste eindigde.

Uit het boek der Koningen blijkt, dat Achab een verbond sloot met zijn ouden vijand, den koning van Syrië, doch er staat niet bij met welk doel. Uit de ontdekkingen ziet men, dat het was gericht tegen Assyrië, den grooten vijand van beiden. Honderd jaar later werden trouwens en Syrië en Israël door Assur vernietigd. Achab heet: Achab van Jizreël. Uit de Schrift blijkt, dat de vorst daar was gaan wonen. (Zie 1 Kon. 21.)

Voorts blijkt, dat Jehu, hier Jahua genoemd, en een zoon van Omri, schatting aan Assyrië betaalde. Het schijnbaar onjuiste „zoon" wordt duidelijk, als men weet, dat voor zoon en opvolger één woord is. Ook blijkt nu, dat Jehu, als bondgenoot van Assyrië, wel de vijandschap moest opwekken van Syrië. (Zie 2 Kon. 10 : 32.)

Uzzia, koning van Juda, wordt door de inschriften evenzoo geteekend als in den Bijbel. Gelijk met hem regeerde in Israël Menahem, die aan koning Pul van Assyrië schatting betaalde. Ook dit vermelden de inschriften. Koning Pekah van Israël, in bond met Rezin van Syrië, viel het rijk van Juda aan, waar Achas regeerde. Deze zond geschenken en vroeg om hulp aan den Assyriër Tiglath-Pilezer. Deze vernietigde toen wel Syrië, maar overheerschte tevens Juda. (Zie 2 Kon. 16 en Jes. 7 en 8.)

Dit alles wordt door wat men gevonden heeft bevestigd. Er wordt gesproken van „het land van het huis van Omri," d. i. Samaria. Zoo ook van de aanstelling van Hosea, den laatsten koning en zijn schatting, alsook den tocht tegen Damascus, de hoofdstad van Syrië. Achas heet schatplichtig, maar niet onderworpen; juist in overeenstemming met de Schrift. Tiglath-Pilezer ontmoet Achas te Damascus, wat volkomen sluit op 2 Kon. 16 : 10.

In Jes. 20 : 1 wordt een Assyrische koning Sargon genoemd, wiens veel betwijfeld bestaan door de inschriften is bevestigd. Hij was 't eigenlijk, die Samaria innam, eenige weken nadat het drie jaar door Salmaneser was belegerd; die dus terecht in de Schrift de overwinnaar heet. Sargons gedenkschriften vermelden de inneming van Samaria, Israëls wegvoering, enz.

In 2 Kon. 17 wordt gesproken van een afgod der lieden van Chut, die Nergal heette. Eerst nu weet men uit de opgravingen, dat Nergal is de leeuw. 't Was dus een god in leeuwengestalte. Letterlijk zegt een inschrift: „De leeuwengod der lieden van Chut." Hoe zeer blijkt hier weer de betrouwbaarheid der Schrift!

Ook het welbekende verhaal van den krijgstoet van Sanherib, den Assyriër, tegen Hizkia, komt in de inschriften voor. (Zie 2 Kon. en Jes. 36.) Sanherib betoont zich een echten snoever. De nederlaag, het verlies van 185000 man in één nacht, verzwijgt hij. Hizkia bespot men, nu men hem niet kon overwinnen. De schatting, die Hizkia zond om Sanherib af te koopen, wordt voorgesteld als *na* den strijd door den overwonnen Hizkia gebracht! De nederlaag wordt verzwegen. Gelukkig, dat een man als Herodotus die vermeldt! Opmerkelijk is dit. De Bijbel spreekt van 300, de inschriften van 800 talenten schatting. Maar de verhouding der talentenwaarde van Juda en Babel was juist als 8 tot 3. Kan het sprekender?

Ook de moord op Salmanassar (2 Kon. 19 : 36 en 37.) wordt door de inschriften bevestigd. De koning had Esar-Haddon, die *niet* de oudste zoon was, tot opvolger benoemd. Dit verklaart veel. Ook Manasse wordt vermeld.

Nog iets ten slotte over Daniël.

Nebukadnezars trotsche uitroep over zijn groot Babel, komt ook in de inschriften voor; voorts iets omtrent zijn waanzin. Merkwaardig is vooral dit: De algemeene geschiedenis noemt Babels laatsten koning Nabonedus, de Bijbel meldt Belsazar. Doch de inschriften bewijzen, dat Belsazar mederegent was van zijn vader Nabonedus, en bij de inneming van Babel, dat hij tegen Cyrus verdedigde, omkwam. Zoo wordt ook duidelijk, waarom Belsazar aan Daniël slechts de *derde* plaats in het rijk kon beloven, en *niet* de tweede, gelijk andere vorsten plachten te doen. Hij, Belsazar, was zelf de tweede.

Zoover over het land tusschen Hiddekel en Phrat

(Tigris en Euphraat) dat weer voor ons opleeft, waar de steden weer uit het puin verrijzen, niet door nieuwe stichting, maar wjl het oude, na eeuwen te zijn begraven geweest, weder ontdekt wordt. Ook de bouwvallen van Babel en Ninevé prediken de waarheid van het Woord des Heeren. Het oordeel over hen voorspeld, is letterlijk voltrokken.

De opgravingen hebben onze kennis verrijkt, verrijkt voor belangrijke tijdperken uit de geschiedenis der menschheid, den tijd der vroegste wereldrijken, der oudste beschaving; zij voeren ons terug tot Babels torenbouw en tot de „bakermat” der menschheid. Reeds dat al geeft hun onschatbare waarde. Maar ook, al wat gevonden werd bevestigt de waarheid en betrouwbaarheid van onzen Bijbel. We behoeven trouwens niet te vreezen, dat hij ooit anders zou blijken. Hij heeft reeds bewezen voor een wetenschappelijk onderzoek niet vervaard te zijn. Geschiedenis, aardrijkskunde, staatkunde, volkenkunde, alles moet erkennen: De Bijbel vergist zich niet. Zeker, voor ons, die gelooven heeft de Schrift een hooger, het inwendig getuigenis, waarop Jezus Zelf wijst. Doch daarom verwerpen wij niet wat van buiten af zich als vanzelf aandient, om te toonen, dat „het Woord getrouw is.”

We lieten Egypte en zijn opgedolven of ontgraven schatten buiten bespreking; die behandelen we wellicht later, als iets, dat geheel op zichzelf staat. Intusschen raad ik elk lezer aan, een bezoek te brengen aan het kosteloos openstaand museum van oudheden te Leiden. Het herbergt ware schatten uit de oudheid, en is voor Bijbelvrienden dubbel aantrekkelijk.

A. J. HOOGENBIJK.

Een zelf-ingenomen mensch.

Op mijn reizen door de wereld kwam 'k in Nederland aan, naar m'n atlas mij zeide; een klein landje tusschen Schelde en Eems, bewoond door een interessant volkje, zie Encyclopedie van . . . , bladzijde zóóveel, — met rijk verleden, maar minder schitterend heden. 'k Kende de taal niet. „Platduitsch,” zoo had me een Berlijner gezegd, eenigszins minachtend de schouders ophalend, en zachtkens vervolgend: „jüte aber dümme Leute.” De ervaring heeft mij echter wel anders geleerd. De Nederlanders dom, — 't lijkt er niet naar; en „goed,” is ook al niet juist gezegd. En wat hun taal betreft, 't is mij later gebleken, dat zij hun taalvormen uit het oude Dietsch in Vlaamsch en Nederduitsch reeds eenigszins hadden belijnd, vóór Luther in zijn bijbelvertaling het Hoogduitsch min of meer tot volkstaal stempelde in de landen beoosten den Rijn. — Dus achterlijk in de taal ook al niet. Jammer maar, dat men deze met zoovele vreemde woorden doorspekt, „lardeert,” zou de hulponderwijzer zeggen, dien 'k later ontmoette.

Nu was het *mijn* werk de taal te leeren, en 'k nam me voor dit te doen als vroeger in Midden-Afrika, waar mij geen „grammaire” of „cursus voor zelfonderricht” of „Berlitz-methode” ten dienste stonden, en ik de woorden en klanken moest opvangen uit den mond van het volk.

Ik schreef de woorden en zinnen, welke 'k hoorde, op, en legde ze zoo goed mogelijk vast in mijn geheugen. Hoe meer menschen ik ontmoette, hoe meer gesprekken in mijn dagboek werden opgeteekend. En wanneer ik dit laatste nu, na jaren, nog eens opsla, treft het mij bijzonder, dat het woord „Ik” ontelbare malen door de menschen wordt gebruikt. Ik hoorde het in den spoortrein, ja overal op reis, in winkels en werkplaatsen en kantoren; tehuis en op straat, in de kerken en op de scholen, in armoedige hutten en paleizen; ik hoorde het bij de mannen der wetenschap en bij straatventers, bij geloovige Christenen

en bij hen, die onverschillig of vijandig tegenover het Evangelie staan; ik hoorde het 's morgens en 's avonds, op den dag en in den nacht. En 'k vond het later in boek en dagblad, in preek en pamflet, in proza en poëzie. Ja waarlijk de dichter had gelijk toen hij schreef:

„Dat ik, dat ik, dat ik, dat ik,
Dat hoort men ieder oogenblik,”

en later heb 'k begrepen, dat hij niet mistastte, toen hij zijn gemoed lucht gaf in de regels:

„Dat ik, dat is een duivelswoord,
Dat in de hel tehuis behoort.”

Voor mij was het woordje „Ik” als een persoon, die mij dagelijks achtervolgde, 't zij 'k mij alleen of in gezelschap bevond, een zelf-ingenomen mensch, die mij nacht noch dag rust liet. 'k Vond hem 's nachts op de slaapkamer, waar hij mij ontmoette, als 'k den slaap niet kon vatten. Hij hield mij dan met zijn plannen bezig. „Ik” zou dit doen; „Ik” zou dat doen; en „Ik” zou het beter, vooral beter, doen, dan een ander; en „Ik” zou daarom wel een extra dankje krijgen, misschien wel buitengewoon loon, in elk geval hooge eer! Gelukkig maar als mijnheer „Ik” eindelijk met mij insluimerde.

's Morgens was hij weer vroeg bij de pinken. Nieuwe plannen werden op zijn initiatief beraamd. Mijn hospita deed het reeds bij 't ontbijt, de kinderen deden het bij hun verhalen over school en over speelplaats. Geen beter kosthuis dan het mijne, geen vlugger jongen dan Piet, geen snuggerder speelmakker dan Jan.

Bij het doen mijner inkoopten roemde „Ik” zijn waren. „Ik” was het soliedst, „Ik” was het goedkoopst. In de restaurants en in de café's zat „Ik” steeds vooraan, en in circus en schouwburg zag hij zich gekroond met lauwerkransen en beloond door applausdissen en vleitaal en bloemenhulde. Aan de thee nam hij geregeld plaats, en aan den middagdisch had hij 't hoogste woord. In de conversatie miste hij nooit, op dameskransjes was hij bijzonder gezellig, in allerlei samenkomsten en vergaderingen een nimmer-ontbrekende gast. Ik heb hem ontmoet in de rechtszaal aan de groene tafel, en in de bank der beschuldigen, in de Staten-Generaal en in den Ministerraad.

Mijnheer „Ik” vindt ge, — en dat is het ergste, ook in geestelijke kringen. Hij trekt als predikant in de kerk de meeste menschen; hij is dan ook welsprekend, al wordt de inhoud van zijn woord dikwijls ingeboet bij den vorm. In vrome gezelschappen kan hij „het mooist” bidden. Hij zegt al deze dingen zelf niet, maar dat maakt hem des te gevaarlijker. Hij dringt zich het gezelschap der besten en edelsten op, en maakt ze wijs, dat ze best en edel zijn; tegelijk wijst hij mijnheer „Ootmoed” de deur, duwt mejuffrouw „Voorzichtigheid” op zij, en tracht „Zelfonderzoek” vooral buiten het gezelschap te houden. Hij geeft den schijn de beste vriend te zijn, en is toch zulk een groot vijand.

Mijnheer „Ik” is cosmopoliet. Ik vond hem inderdaad overal op mijn reizen telkens onder een anderen naam, in Midden-Afrika onder de Negers, in Labrador onder de Eskimo's, in Patagonië onder de Petsjérs, onder Chinezen en Japanners, ja in het „beschaafde” Europa overal. Zijn invloed laat zich dus gelden op het geheele menschdom. Mijnheer „Ik” is uit het geslacht der Zelfzuchten: zijn vader heet „Hoogmoed,” zijn moeder „Eerzucht;” hij werd geboren in de stad „Zelfgenoegzaamheid,” tegelijk met den zondeval in het Paradijs. „Ik” wilde als God wezen, en verwijderde zich daardoor van God. Met zijn optreden begon de ellende. „Ik” heeft zijn broeder Abel vermoord; inderdaad, hij is een doodslager en zet nog steeds zijn bloedig handwerk voort.

Laat ons dezen Booze wederstaan, waar we hem ook ontmoeten. Voor één wapen siddert hij: het tweesnijdend Woord van God. Als hij zich bij u aandient, neem dan uw Bijbel en lees; lees bijv. Joh. 12 : 25: „Die zijn leven liefheeft zal hetzelfde verliezen; en die zijn leven haat in deze wereld, zal hetzelfde bewaren tot het eeuwige leven,”